

VERSCHILLENDE ROLLEN BIJ PESTEN

Sinds een aantal jaren wordt pesten niet meer gezien als enkel een probleem van de pester en de gepeste, maar als een groepsprobleem. In iedere groep waarin gepest wordt, zijn verschillende rollen te onderscheiden. De rollen die kinderen innemen kunnen ervoor zorgen dat pesten ontstaat, in stand wordt gehouden, verergert, vermindert of stopt. Uiteraard kiezen kinderen hun rol niet bewust. Als pestgedrag zich voordoet, doet een kind iets wat past bij zijn of haar doel, waarden en mogelijkheden op dat moment. Daarom zijn sommige pesters af en toe ook helpers (bijvoorbeeld als hun eigen vrienden gepest worden) en kunnen zij ook slachtoffer zijn, bijvoorbeeld als ze thuis door een oudere broer gepest worden.

Salmivalli en collega's (1996) hebben de rollen die kinderen innemen bij pesten als eerst beschreven. Ook in Nederland gebruiken we dit onderscheid in rollen nu vaak.

Pesters

Een andere benaming voor pesters is 'initiatiefnemer' of 'dader'. Het is degene die begint met het pesten van een ander. Er is geen eenduidig antwoord te vinden op wat pesters drijft. Er is niet één type pester. Mensen kijken op verschillende manieren naar pesters:

- ❖ De één vindt pesters vervelende kinderen die verkeerde keuzes maken en daarvoor zwaar gestraft moeten worden.
- ❖ De ander vindt dat er iets mis is met het gedrag van pesters, dus dat ze moeten leren om zich anders te gedragen.
- ❖ Weer een andere mening is dat het aan de normen en waarden (morele ontwikkeling) van pesters ligt, dus dat kinderen die pesten waarschijnlijk niet goed zijn opgevoed.
- ❖ Sommigen wijzen erop dat pesters soms dingen meemaken thuis, dus dat ze het zelf ook niet makkelijk hebben.
- ❖ En er zijn mensen die zeggen dat pesters vaak weinig sociale vaardigheden hebben, waardoor ze zich vaak onhandig gedragen in groepen (bijv. niet op hun beurt kunnen wachten, geen sorry kunnen zeggen, niet kunnen inleven in anderen). Deze groep heeft waarschijnlijk ook een grote kans om zelf ook gepest te worden. Deze kinderen noemen we pester-slachtoffer of *bully-victim*.
- ❖ Tot slot beweert men dat kinderen pesten, omdat dit hun macht oplevert. Als het ze goed uitkomt, dan zijn ze aardig en behulpzaam (sociale strategie). Kunnen ze meer bereiken met grensoverschrijdend gedrag, dan kiezen ze daarvoor (agressieve strategie).

Het is niet altijd makkelijk om te zien wie de rol van pester heeft, omdat pesters soms ook optreden als helper/verdediger (bijvoorbeeld als hun eigen vriend(in) gepest wordt).

Het is belangrijk om te weten dat pesters meer macht hebben in de groep dan andere kinderen. Pesters blijken door andere kinderen dan ook vaak populair gevonden te worden. Maar, dit betekent nog niet dat ze ook geliefd zijn. Integendeel: een groot aantal kinderen vindt een pester vaak niet aardig, maar houdt vanwege de macht van de pester wel rekening met hem/haar. Helaas is het voor pesters niet zo belangrijk als kinderen hen niet aardig vinden, zolang hun eigen vriendengroep, de *in-group*, maar met ze omgaat.

Slachtoffers

Een andere benaming voor iemand die gepest wordt is 'doelwit': degene op wie een pester zich richt. Een van de grootste misvattingen is dat slachtoffers iets mankeren of juist bezetten dat hen tot slachtoffer maakt. Het ligt veel genuanceerder. Ten eerste is waarmée iemand gepest wordt (uiterlijk, kleding of afkomst) nog niet de reden waaróm iemand gepest wordt. Olweus (1986) kwam erachter dat uiterlijke kenmerken van een slachtoffer vaak niets te maken hebben met het pesten. Hoewel kinderen met bepaalde kenmerken wel een grotere kans hebben om gepest te worden, spelen ook andere factoren een rol (bijv. het groepsproces en het schoolklimaat).

Een kenmerk dat alle slachtoffers van pesten in ieder geval gemeen hebben, is dat ze minder weerbaar zijn. Dat wil zeggen: ze reageren op pestgedrag door zich terug te trekken en niet met een assertieve reactie. Dat maakt hen tot een makkelijk doelwit. Volgens Salmivalli (2010) kiezen pesters hun slachtoffers zo uit dat zij weinig van hen te vrezen hebben. Zo zoeken ze kinderen uit die onderdanig, onzeker en fysiek zwakker zijn en al een minder machtige positie hebben in de groep.

Een andere groep die tot de slachtoffers behoort, is de groep *bully-victims* (pester-slachtoffers). Deze kinderen reageren soms met agressie op het pesten, maar dit verhoogt hun positie in de groep niet. Vaak wordt het een spel voor de pester en meelopers om dit kind weer zover te krijgen dat het uit zijn vel springt. Er zijn ook kinderen die nadat ze een periode lang gepest zijn in een nieuwe groep zelf de pester worden.

Meelopers

Meelopers pesten actief mee. Met andere woorden: als de pester begint met schelden, dan scheldt de meeloper ook of lacht het slachtoffer uit. Meelopers hebben een goede reden om tot deze groep te willen behoren. Door mee te doen, laten deze kinderen zien dat ze bij de subgroep willen horen en dat ze bij deze groep passen. Hierdoor wordt de kans voor hen kleiner om zelf doelwit te worden van pesterijen. Kortom: het biedt bescherming. Een deel van de meelopers zal het pestgedrag eigenlijk niet acceptabel vinden, maar doet het dan toch vanwege het voordeel van 'beschermd zijn'. Bij meelopers ontbreekt het niet aan geloof in hun eigen kunnen, maar wel aan empathie voor het slachtoffer (Salmivalli, 2010). Veel meelopers voelen niet aan wat voor enorme belasting het is voor het slachtoffer om dag in dag uit gepest te worden.

Meelopers spelen een grote rol in het voortduren van pestgedrag. Het komt bijvoorbeeld voor dat een pester wel van zijn rol af wil, maar door de meelopers wordt gepusht om vooral te blijven pesten.

Aanmoedigers

Een rol die veel lijkt op die van meeloper is die van aanmoediger. Deze kinderen doen niet actief mee, maar staan er vaak bij en moedigen de pester aan (bijvoorbeeld door te lachen). Aanmoedigers zijn kinderen die publiek verzamelen als er ergens iets naars gebeurt: 'Hé, kom kijken, ze schelden Mark uit en hij moet bijna huilen!' Ook deze kinderen kunnen zich vaak slecht inleven in het slachtoffer. En ook zij zorgen ervoor dat pestgedrag aanhoudt.

Buitenstaanders

Deze kinderen zich niet actief beroken bij het pesten: ze willen niets met het pesten te maken hebben. Ze zijn vaak wel aanwezig als er wordt gepest, maar ze doen niet mee en grijpen ook niet in om het te stoppen. Ze lopen vaak weg of draaien zich om als ze het zien gebeuren. De groep buitenstaanders bestaat uit meerdere 'groepen kinderen':

- Kinderen die zelf echt last hebben van het pesten en zich rot voelen over wat er gebeurt.
- Kinderen die hun kop in het zand steken om zichzelf te beschermen (als ik niet precies weet wat er gebeurt, heb ik er ook geen last van).
- 'Dromers': kinderen die een beetje in hun eigen wereld leven en niet goed door hebben wat er om hen heen gebeurt.

Een groot deel van de buitenstaanders keurt pesten af, dus zou graag iets tegen pestgedrag willen doen. Blijkbaar weerhoudt iets hen ervan om de rol van helper op zich te nemen. Mogelijke redenen hiervoor zijn:

- Gebrek aan geloof in eigen kunnen: ze denken dat ze niet effectief kunnen optreden tegen de pester.
- Bang zijn om het volgende slachtoffer te worden als ze zich ermee bemoeien.

- Het *bystander-effect*: als je met een groep getuige bent van iets, ben je minder snel geneigd om te helpen dan dat wanneer je als enige aanwezig bent ('als zij niks doen, waarom zou ik dan iets doen?').
- Kinderen vinden het niet nodig om te handelen, bijvoorbeeld door gebrek aan kennis: 'Is het wel zo erg als iemand niet mee mag doen?'
- Het *blaming the victim* fenomeen: Als iemand gepest wordt, dan zal er wel iets mis met diegene zijn of zal hij of zij het er wel naar gemaakt hebben.

Buitenstaanders spelen een hele belangrijke rol in het voortduren en stoppen van pesten. Door niet in te grijpen, stemmen ze impliciet met het pestgedrag in: wie zwijgt stemt toe. Niet alleen voor de slachtoffers is de school geen veilige omgeving als er gepest wordt, ook voor buitenstaanders. Deze kinderen voelen zich niet in staat om bij te dragen aan een grotere veiligheid in de groep.

Verdedigers/helpers van het slachtoffer

Gelukkig zitten er in een groot vaak één of meerdere helpers. Kinderen kunnen slachtoffers op 3 manieren helpen, namelijk door:

- Het slachtoffer te troosten. Dit lijkt niet veel, maar blijkt heel belangrijk te zijn voor een slachtoffer (Salmivalli, 2010).
- Het pesten bij anderen te melden, bijvoorbeeld bij de leerkracht, conciërge of thuis.
- Pesters aan te spreken of fysiek te reageren (terug te duwen, trekken etc.)

Verdedigers hebben van alle groepen de sterkste overtuiging dat pesten niet deugt en hebben het grootste geloof in eigen kunnen om het slachtoffer te verdedigen. Ze zijn emotioneel stabiel en dus niet snel van slag. Ook zijn ze cognitief vaardig, wat betekent dat deze kinderen in vergelijking tot hun leeftijdsgenoten een betere concentratie en beter geheugen hebben. Ook zijn ze sterker in waarnemen en redeneren.

Jongere kinderen nemen vaker de rol van helper in hun klas op zich dan oudere kinderen. De veronderstelling hierbij is dat jongere kinderen nog minder afhankelijk zijn van het oordeel van hun leeftijdsgenoten en hun positie in de klas dan oudere kinderen (Espelage e.a., 2012). Sommige kinderen nemen slechts af en toe de rol van helper op zich, bijvoorbeeld in de subgroep waarin ze zitten. Zo kan het zijn dat een pester in een andere subgroep de rol van helper heeft, als een van zijn meelopers wordt gepest bijvoorbeeld.

Onderzoek van Hawkins (2001) heeft aangetoond dat verdedigen effectief is. Hij liet zien dat als medeleerlingen negatief reageerden op het pestgedrag, zij het pesten in veel gevallen konden stoppen. Ook blijkt uit onderzoek dat het minder slecht gaat met een slachtoffer naarmate er meer verdedigers in een groep zitten (Salmivalli, 2011).

Bron

Dit document is gebaseerd op het boek 'Omgaan met pesten' en het boek 'Pesten op school'

- Goossens, F., Vermande, M., & Meulen, M. van der (2012). *Pesten op school: Achtergronden en interventies*. Den Haag, Boom Lemma Uitgevers.
- Henderson, M. (2013). *Omgaan met pesten*. Amsterdam, B.V. Uitgeverij SWP.